

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Досліджується динаміка правового регулювання накопичувальної системи пенсійного страхування, аналізується регламентація механізму накопичувального страхування в контексті нового етапу пенсійної реформи.

Ключові слова: *накопичувальне пенсійне страхування, Накопичувальний пенсійний фонд, пенсійна реформа, зберігач, накопичувальна пенсійна система.*

Исследуется динамика правового регулирования накопительной системы пенсионного обеспечения, анализируется регламентация механизма накопительного страхования в контексте нового этапа пенсионной реформы.

Ключевые слова: *накопительное пенсионное страхование, Накопительный пенсионный фонд, пенсионная реформа, хранитель, накопительная система.*

In this article is explored the dynamics of a low regularities of accumulative system of pension providing, analyzed the reglamentation of mechanism of accumulative insurance in a contest of the new stage of pension reforms.

Key words: *accumulative pension insurance, Accumulative pension fund, pension reform, the keeper of valuables, accumulative system.*

Існуючі розподільчі пенсійні системи, як інститут підтримки осіб похилого віку на даний час не відповідають економіко-демографічним умовам.

Оскільки розподільчі системи функціонували за принципом солідарності поколінь, то не було проблеми, як формувати пенсійні накопичення, щоб вони забезпечували належний рівень життя після залишення ринку праці. З точки зору накопичувально-страхової пенсійної системи, пенсійні відрахування – це довгострокові інвестиції, що не виключають існування певних фінансових ризиків, наприклад, відсоткового ризику та ризику платоспроможності.

Аналіз проблем накопичувального пенсійного страхування та його розвиток в системі соціального забезпечення є актуальним завданням сучасного етапу соціально-економічних перетворень у державі. Тому виявлення та систематизація аспектів, які впливають на формування накопичувальної складової пенсії, є виключно важливим.

Наукові дослідження з вказаного питання перебувають в постійній динаміці та проводяться для удосконалення законодавства в галузі пенсійного забезпечення з метою підвищення соціальної справедливості для працівників при виході на пенсію. Серед вчених, що займаються даною проблематикою слід згадати: Н.Б.Болотіну, Н.М. Хуторян, С.М. Прилипка, І.В. Оклей, Г.В. Татаренко та ін. Проте, чимало аспектів цієї проблеми залишаються мало дослідженими, а пропозиції носять дискусійний характер.

Слід зазначити, що ринковій економіці властиві циклічні коливання, у ній періодично виникають економічні кризи. Держава в процесі подолання зазначених проблем, намагається досягти головної мети: використовуючи ринкові механізми, запобігти негативним наслідкам такої циклічності, забезпечити стійке економічне зростання, зокрема шляхом якісного функціонування накопичувального пенсійного забезпечення, що є гарантом соціальної захищеності населення.

Враховуючи те, що за своєю здатністю впливати на розвиток національної еко-

номіки накопичувальне страхування не поступається іншим елементам фінансово-кредитної системи, воно тісно пов'язане з системою державного регулювання.

Динаміка правової регламентації накопичувального пенсійного забезпечення відповідно до Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»¹ від 9 липня 2003 р. та «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», прийнятого 8 липня 2011 р. та який набрав чинності з 1 жовтня 2011 р., простежується у наступних положеннях².

Перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду запроваджується починаючи з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України.

Учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більше як 35 років та які сплачують внески (за яких сплачуються внески) до накопичувальної системи пенсійного страхування.

Сьогодні законодавець конкретизував та удосконалив ряд понять у сфері правового регулювання накопичувальної пенсійної системи:

До таких удосконалень слід віднести поняття довічної пенсії (ануїтету) визнається як пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на пенсійному рахунку застрахованої особи, а у випадках, передбачених законом, – на індивідуальному пенсійному рахунку учасника недержавного пенсійного фонду, сума та порядок виплати якої визначаються в договорі страхування довічної пенсії, укладеному із страховою організацією, що сплачується особі після досягнення нею пенсійного віку, або членам її сім'ї чи спадкоємцям у випадках, передбачених законом.

Особливої уваги заслуговує поняття застрахованої особи, під яким слід розуміти фізичну особу, яка підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися у встановленому законом порядку страхові внески не тільки на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування а й до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Варто зазначити, що чинне законодавство було доповнене такими важливими категоріями та положеннями як: інвестиційний дохід – сума приросту вартості пенсійних активів Накопичувального пенсійного фонду за визначений проміжок часу, отримана за рахунок зміни їх ринкової вартості, і прибутку (збитку) від здійснення операцій з активами та пасивних доходів, нарахованих за цими пенсійними активами; інвестиційний прибуток (збиток) – різниця між сумою інвестиційного доходу Накопичувального пенсійного фонду, отриманого за визначений проміжок часу, та сумою адміністративних витратів Накопичувального пенсійного фонду за цей період на оплату послуг.

Встановлено заборону страховій організації відмовити учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування в укладенні договору страхування одного з видів довічної пенсії.

Законодавчими змінами посилено контроль за діяльністю Ради Накопичувального фонду, зокрема, встановлено, що Голова Ради тепер повинен звітувати щороку перед Верховною Радою України про результати діяльності Накопичувального

фонду, повноваження члена Ради тепер припиняються достроково й у разі вчинення дій, які призвели до розкриття конфіденційної інформації про умови та технічне завдання конкурсу, що встановлено судом.

Слід також наголосити, що членом Ради Накопичувального фонду не може бути особа, яка була засуджена за умисні злочини або позбавлена права займати певні посади чи провадити певну діяльність.

До виключних повноважень Ради Накопичувального фонду також віднесено прийняття рішення про припинення зберігачем виконання розпоряджень компанії з управління активами Накопичувального фонду на підставах, визначених цим Законом, а також прийняття рішення про дострокове проведення конкурсів й для обрання радника з інвестиційних питань.

До повноважень компанії з управління активами також тепер відноситься подання щодня зберігачу Накопичувального фонду інформації, необхідної для перевірки правильності обчислення чистої вартості пенсійних активів та чистої вартості одиниці пенсійних активів Накопичувального фонду, у порядку та за формою, встановленими Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Передбачено, що під час провадження діяльності з управління пенсійними активами забороняється придбавати або додатково інвестувати в іпотечні облігації українських емітентів більш як 40 відсотків загальної вартості пенсійних активів.

Сьогодні порядок проведення конкурсу для обрання компанії з управління активами, радника з інвестиційних питань, зберігача та аудитора Накопичувального фонду визначається лише за умовами проведення конкурсу, які погоджуються з Антимонопольним комітетом України.

За дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері накопичувального пенсійного забезпечення державне регулювання та нагляд у порядку, передбаченому законодавством здійснює Антимонопольний комітет України. Роз'яснення з питань здійснення пенсійних виплат за рахунок коштів Накопичувального фонду надає Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики і Пенсійний фонд. Антимонопольний комітет України письмово повідомляє Раду Накопичувального фонду про прийняті ним рішення щодо порушення вимог законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктами накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Органи державного регулювання та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування повідомляють Антимонопольний комітет України про ознаки порушення законодавства з питань захисту економічної конкуренції суб'єктами накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Також вжито заходів до приведення законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у відповідність до прийнятого курсу на більш чітке визначення ролі та місця недержавного пенсійного забезпечення як складової національної пенсійної системи.

Так, розширено поняття другого рівня системи пенсійного забезпечення в Україні та визначено, що це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб як у Накопичувальному фонді так й у відповідних недержавних пенсійних фондах

– суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Конкретизовано види пенсійних виплат та соціальних послуг. Зокрема, встановлено, що за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках Накопичувального фонду або на індивідуальних пенсійних рахунках у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення, здійснюються такі пенсійні виплати, як довічні пенсії і одноразова виплата.

Якщо особа не сплачувала страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування під час навчання, у період визнання інвалідом, тимчасового виїзду за кордон тощо, за нею зберігається право на набутий страховий стаж та право на пенсійні активи, що обліковані на її накопичувальному пенсійному рахунку у Накопичувальному фонді або на індивідуальному пенсійному рахунку у відповідному недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення.

Важливою новелою є те, що, крім випадків, установлених законом, не підлягає розголошенню та оприлюдненню інформація про: страхові внески до накопичувальної системи пенсійного страхування; суму коштів, що обліковується на накопичувальному пенсійному рахунку учасника накопичувальної системи пенсійного страхування; умови та стан виконання договорів страхування довічної пенсії; персональні дані учасників накопичувальної системи пенсійного страхування.

До функцій зберігача у накопичувальній пенсійній системі додалися: забезпечення в день надходження до банку зарахування страхових внесків на рахунок Накопичувального фонду та перерахування пенсійних активів Накопичувального фонду для їх інвестування компаніями з управління активами; припинення виконання розпоряджень компаній у частині управління пенсійними активами Накопичувального фонду, у разі виявлення фактів порушення законодавства компаніями з управління активами протягом одного робочого дня з дня їх виявлення, та інформування про це виконавчої дирекції Пенсійного фонду, Ради Накопичувального фонду, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку; виконання рішень Ради Накопичувального фонду, а також розпоряджень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про припинення виконання розпоряджень компаній з управління активами Накопичувального фонду на підставах, встановлених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, центральним органом виконавчої влади у сфері соціальної політики, Антимонопольним комітетом України; щоденна правильності обчислення чистої вартості пенсійних активів та чистої вартості одиниці пенсійних активів Накопичувального фонду. Разом із тим треба зазначити те, що зберігач не має права здійснювати управління пенсійними активами накопичувальної системи пенсійного страхування та використовувати пенсійні активи Накопичувального фонду як кредитні ресурси. Заміна зберігача може здійснюватися: після закінчення строку дії договору, укладеного за результатами конкурсу з обрання зберігача; у разі дострокового розірвання укладеного договору з ініціативи Ради Накопичувального фонду або зберігача.

Дострокове розірвання договору із зберігачем здійснюється за рішенням Ради Накопичувального фонду за поданням виконавчої дирекції Пенсійного фонду, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України у разі: відкликання Національним банком України ліцензії; анулювання Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку ліцензії на право провадження професійної депозитарної діяльності зберігача цінних паперів; порушення зберігачем вимог цього Закону або умов договору; порушення провадження у справі про банкрутство зберігача, прийняття рішення про ліквідацію зберігача або введення тимчасової адміністрації.

З метою здійснення державного регулювання та нагляду в накопичувальній системі пенсійного страхування національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у разі порушення вимог законодавства про накопичувальну систему пенсійного страхування надсилає виконавчій дирекції Пенсійного фонду повідомлення про необхідність усунення фактів порушення законодавства про накопичувальну систему пенсійного страхування.

Отже, враховуючи проаналізовані заходи щодо реформування пенсійного страхування, механізм накопичувальної системи є не зовсім досконалим і виходячи із особливостей доходів населення, демографічної ситуації, економічного розвитку країни необхідно зазначити, що радикальне реформування пенсійної системи, що має важливе значення для забезпечення сталого розвитку України і підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів. Незважаючи на те, що до сьогодні було здійснено низку важливих для подальшого розвитку пенсійної системи перетворень, започаткована пенсійна реформа далеко не завершена: по-перше, пенсія не убезпечує від бідності; по-друге, система залишається соціально несправедливою; по-третє, не відбулося детнізації заробітків і доходів загалом; по-четверте, Пенсійний фонд України досі не може обійтися без дотацій³.

Реформування накопичувальної системи в контексті сучасних соціально-економічних перетворень в Україні має також включати справедливий механізм зростання пенсійних виплат, а також підвищення індивідуальної зацікавленості громадян у сплаті страхових внесків, зокрема, у накопичувальну систему, створення прозорої і надійної інфраструктури зберігання та інвестування активів накопичувального страхування.

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 р. № 1058 // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15&p=1318515516057464> 2. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8.07.2011 р. № 3668 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. 3. Нікітчина О. В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Економіка. Управління. Інновації. – Житомир, 2009. – № 2. – С. 44–48.